

## O'ZBEKISTONNING YUNESKO BILAN HAMKORLIGI

Hojiyev Jahongir Davlat o'g'li

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat Universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23346679>

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda O'zbekiston Respublikasining YUNESKO bilan hamkorligining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tarixiy jihatdan tahlil qilinadi.

O'zbekistonning 1993-yilda tashkilotga a'zo bo'lishi, milliy madaniy merosni xalqaro miqyosda targ'ib etish, tarixiy obidalarni muhofaza qilish hamda nomoddiy meros namunalarini saqlash masalalari yoritiladi. Shuningdek, Ichan qal'a, Samarqand, Buxoro va Shahrisabz tarixiy markazlarining xalqaro e'tirofi, lazgi, Shashmaqom va askiya kabi madaniy an'analarning ahamiyati ochib beriladi.

**Kalit so'zlar:** O'zbekiston, YUNESKO, madaniy meros, tarixiy obidalar, madaniy diplomatiya, nomoddiy meros, lazgi, Shashmaqom, xalqaro hamkorlik.

**Аннотация.** В тезисе рассматриваются становление и основные этапы развития сотрудничества Республики Узбекистан с ЮНЕСКО в историческом контексте.

Освещаются вступление Узбекистана в организацию в 1993 году, международное продвижение национального культурного наследия, охрана исторических памятников и сохранение нематериальных культурных традиций. Особое внимание уделяется международному признанию исторических центров Ичан-Кала, Самарканда, Бухары и Шахрисабза, а также культурному значению лазги, Шахмакома и аскии.

**Ключевые слова:** Узбекистан, ЮНЕСКО, культурное наследие, исторические памятники, культурная дипломатия, нематериальное наследие, лазги, Шахмаком, международное сотрудничество, национальные ценности.

**Abstract.** This thesis examines the formation and major stages of cooperation between the Republic of Uzbekistan and UNESCO from a historical perspective. It explores Uzbekistan's accession to UNESCO in 1993, the international promotion of national cultural heritage, the protection of historical monuments, and the preservation of intangible cultural traditions.

Particular attention is given to the international recognition of Ichan Kala, Samarkand, Bukhara, and Shakhrisabz, as well as the cultural significance of Lazgi, Shashmaqom, and Askiya.

**Keywords:** Uzbekistan, UNESCO, cultural heritage, historical monuments, cultural diplomacy, intangible heritage, Lazgi, Shashmaqom.

### KIRISH

O'zbekiston Respublikasining YUNESKO bilan hamkorligi mamlakat mustaqilligi davridagi madaniy, ilmiy va ma'rifiy taraqqiyot tarixining muhim yo'nalishlaridan biridir.

Mustaqillik yillarida milliy tarixiy xotirani tiklash, moddiy va nomoddiy madaniy merosni asrab-avaylash, milliy qadriyatlarni xalqaro miqyosda targ'ib etish hamda ta'lim va fan sohalarida xalqaro aloqalarni rivojlantirish davlat siyosatining muhim vazifalariga aylandi.

O'zbekiston 1993-yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti — YUNESKOGa a'zo bo'ldi. Mazkur voqea mamlakatning jahon madaniy makoniga integratsiyalashuvi va xalqaro madaniy hamkorlikni rivojlantirishida muhim tarixiy bosqich bo'ldi.

Keyinchalik tashkilot bilan aloqalar tarixiy obidalarni muhofaza qilish, nomoddiy madaniy merosni xalqaro miqyosda e'tirof ettirish, ta'lim sifatini oshirish va ilmiy hamkorlikni kengaytirish kabi yo'nalishlarda rivojlandi.

### **ASOSIY QISM**

O'zbekiston Respublikasining YUNESKO bilan hamkorligi mamlakat mustaqilligi davrida milliy madaniy merosni xalqaro miqyosda tanitish, tarixiy obidalarni muhofaza qilish va ta'lim hamda fan sohalaridagi aloqalarni rivojlantirish jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu hamkorlikni tarixiy jihatdan o'rganish O'zbekistonning jahon madaniy makonidagi o'rnini, milliy qadriyatlarning xalqaro miqyosda e'tirof etilishini va madaniy diplomatiyaning rivojlanish xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi [1].

O'zbekiston 1993-yil 26-oktabrda YUNESKOga a'zo bo'ldi. Bu voqea mamlakatning xalqaro madaniy hamkorlik tizimiga qo'shilishida muhim bosqich bo'ldi. Hamkorlikning dastlabki davrida tarixiy yodgorliklarni saqlash, milliy madaniyatni xalqaro miqyosda targ'ib etish va ta'lim sohasida tajriba almashish masalalariga alohida e'tibor qaratildi. YUNESKO bilan aloqalar O'zbekistonning tarixiy-madaniy boyliklarini umuminsoniy merosning tarkibiy qismi sifatida namoyon etish imkoniyatini kengaytirdi. Hamkorlikning muhim yo'nalishlaridan biri O'zbekistonning tarixiy shaharlarini Jahon merosi ro'yxatiga kiritish bilan bog'liq. Xiva shahridagi Ichan qal'a 1990-yilda, Buxoroning tarixiy markazi 1993-yilda, Shahrisabzning tarixiy markazi 2000-yilda, Samarqand esa 2001-yilda ushbu ro'yxatga kiritilgan [2]. Mazkur obyektlar turli davrlarda shakllangan me'morchilik an'analari, shaharsozlik tajribasi, hunarmandchilik va madaniy aloqalarning tarixiy izlarini o'zida mujassam etadi.

Ichan qal'a Xorazm vohasining tarixiy taraqqiyoti, an'anaviy shaharsozlik madaniyati va me'moriy merosini o'rganishda alohida ahamiyatga ega. Buxoro tarixiy markazi esa asrlar davomida shakllangan diniy-ma'rifiy muassasalar, savdo yo'llari va hunarmandchilik an'alarining moddiy ifodasidir. Samarqandning YUNESKO ro'yxatiga kiritilishi uning qadimiy sivilizatsiyalar va madaniyatlar chorrahasi sifatidagi tarixiy o'rnini xalqaro miqyosda e'tirof etgan bo'lsa, Shahrisabz yodgorliklari Amir Temur va temuriylar davri me'morchiligi hamda siyosiy-madaniy hayotini o'rganish uchun muhim manba hisoblanadi. Shu bilan birga, ushbu obidalarni saqlash masalasi tarixiy qiyofani asrash, restavratsiya ishlarini ilmiy asosda tashkil etish va zamonaviy qurilishlarning ta'sirini nazorat qilish zaruratini ham yuzaga chiqaradi [3].

O'zbekiston–YUNESKO hamkorligining yana bir muhim yo'nalishi nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish va xalqaro miqyosda targ'ib etishdan iborat. Nomoddiy meros xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar, marosimlari, musiqiy ijrochiligi, og'zaki ijodiyoti va an'anaviy bilimlarini qamrab oladi. YUNESKOning Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro'yxatiga o'zbek xalqining ko'plab madaniy an'analari kiritilgan. Jumladan, Shashmaqom 2008-yilda, katta ashula 2009-yilda, askiya san'ati 2014-yilda, palov madaniyati va an'anasi 2016-yilda, Xorazm raqsi — lazgi 2019-yilda, miniatyura san'ati 2020-yilda hamda baxshichilik san'ati 2021-yilda ro'yxatdan joy olgan [4].

Mazkur e'tiroflar milliy madaniy an'analarning xalqaro miqyosda tanilishiga xizmat qilish bilan birga, ularni kelajak avlodlarga yetkazish masalasini ham dolzarblashtiradi. Xususan, Xorazm lazgi san'atining YUNESKO tomonidan e'tirof etilishi vohaning tarixiy-madaniy merosini o'rganish uchun alohida ahamiyatga ega.

Lazgi nafaqat raqs san'ati, balki mahalliy jamoalarning tarixiy tajribasi, estetik qarashlari va madaniy o'zligini ifodalovchi hodisa sifatida ham tadqiq etilishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, YUNESKO bilan hamkorlik mahalliy madaniy merosni umuminsoniy qadriyatlar doirasida talqin qilish imkonini yaratadi [5].

Hamkorlikning ta'lim va fan sohalaridagi yo'nalishi ham O'zbekistonning zamonaviy tarixida muhim o'rin tutadi. YUNESKOning ta'lim, ilmiy tadqiqotlar, madaniyatlararo muloqot va axborot almashinuviga oid dasturlari xalqaro tajribani o'rganish hamda milliy ta'lim tizimining rivojlanishiga ko'maklashishga qaratilgan. Bunday aloqalar tarixiy merosni ilmiy o'rganish, muzeylar faoliyatini takomillashtirish, madaniy boyliklarni hujjatlashtirish va ilmiy ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq hamkorlik samaradorligini baholashda xalqaro dasturlarning mavjudligigina emas, balki ularning amaliy natijalari va mahalliy muassasalar faoliyatiga ta'siri ham hisobga olinishi kerak.

Tarixiy tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning YUNESKO bilan munosabatlari milliy merosni xalqaro miqyosda tanitish bilan cheklanmaydi. Ushbu aloqalar tarixiy obidalarni asrash, an'anaviy madaniyatni davom ettirish, ilmiy bilimlarni rivojlantirish va xalqaro madaniy muloqotda ishtirok etish kabi vazifalarni birlashtiradi. Shu bilan birga, tarixiy markazlarda turizmning rivojlanishi, zamonaviy shaharsozlik va meros obyektlarini muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

#### **XULOSA**

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasining YUNESKO bilan hamkorligi mamlakat mustaqilligi davri tarixida milliy madaniy merosni asrash, tarixiy xotirani tiklash va xalqaro madaniy aloqalarni rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonning 1993-yilda YUNESKOga a'zo bo'lishi milliy tarix va madaniyat namunalarini xalqaro miqyosda targ'ib etish, tarixiy obidalarni muhofaza qilish hamda ta'lim va fan sohalarida hamkorlikni kengaytirish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi.

Ichan qal'a, Buxoro, Samarqand va Shahrisabz kabi tarixiy markazlarning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilishi O'zbekistonning me'moriy va tarixiy merosini xalqaro miqyosda e'tirof etishda muhim ahamiyat kasb etganini ko'rsatadi. Shuningdek, lazgi, Shashmaqom, askiya va palov madaniyati kabi nomoddiy meros namunalarining xalqaro miqyosda tan olinishi milliy qadriyatlarni asrash va kelajak avlodlarga yetkazish imkoniyatlarini kengaytirdi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. — Toshkent: O'zbekiston, 1997. — B. 276–277
2. Asqarov A. O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi. — Toshkent: Universitet, 2007. — B. 34–38
3. Mavlanova S. Xalqaro miqyosda moddiy madaniy meros obyektlarining YUNESKO tashkiloti tomonidan muhofaza qilinishi // O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari. — 2024. — 1/12-son. — B. 6–8
4. Xoliqov G'.J., Safarov M. O'zbekiston va YUNESKO: ilm-fan, ta'lim, madaniyat va tarixiy merosni saqlashdagi hamkorlik // Ta'limda raqamli texnologiyalarni tatbiq

etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari. — 2025. — 41-jild, 1-son. — B. 619–623.

5. Azimova M.M., Ne'matova S. O'zbekistondagi YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan shaharlar // Ilmiy tadqiqotlar va yangi olam. — 2026. — 4-jild, 1-son. — B. 45–50.